

توجه به نشر کتاب و ایجاد بنیاد کتابخانه در عصر پهلوی

رکن‌الدین همایونفرخ

پس از کودتای ثمربخش ۱۲۹۹ و آغاز دوران مجدد و عظمت تاریخ نوین ایران با توجه خاصی که قهرمان ملی و بنیان‌گذار دودمان پرافتخار پهلوی، رضاشاه کبیر به نشر فرهنگ و علوم جدید مبذول میفرمودند بطوریکه خواهد آمد ترقی و پیشرفت قابل توجهی در امر چاپ و نشر پدیدار گردید و نمونه این توجه خاص و علاقه رضاشاه کبیر را با مر بسط معارف میتوان خریداری کاخ مسعودیه واهداء آن بوزارت معارف نوین یاد در دوران سردار سپهری معظّم له دانست . سیر ترقی و تکامل چاپ و نشر کتاب را میتوان بموازات تأسیس و بنیاد مدارس جدید دولتی با توجه بآمار و ارقامی که در دست است استنباط و استدرک کرد .

در سال ۱۲۹۹ ش . در تهران ۴۶ مدرسه قدیمه وجود داشته که ۴۹ نفر طلبه در آن بکار تحصیل مشغول بوده‌اند . ۳۸ مکتب خانه پسرانه و ۲۲ مکتب خانه دخترانه بوده است که در آنها جمعاً ۱۶۰ نفر شاگرد تحصیل میکردند ، همچنین ۷۹ مدرسه داخلی و خارجی موجود بوده که در حدود ۹۵۰۰ نفر دانش آموز داشته است و باین حساب جمعاً در حدود ۱۰۱۰۹ نفر در تهران دانشجو و دانش آموز بوده است .

در سال ۱۳۰۸ در ۴۶ مدرسه قدیمه ۴۲۵ نفر طلبه و در ۸۲ مکتب خانه ۱۷۳۹ نفر دختر و پسر و در ۱۹۱ دبستان و دبیرستان ۲۸۹۳۵ نفر دانش آموز بکار تحصیل اشتغال داشته‌اند که جمع کل دانشجویان و دانش آموزان در این سال نیز بالغ بر ۳۱۰۹۹ نفر میشده است و این رقم در مقام مقایسه با رقم ۱۰۱۰۹ نفر که متعلق بسال ۱۲۹۹ است افزایش سه برابر را نشان میدهد .

در سال ۱۳۲۰ ش . این رقم به ۴۷۰۰۰ نفر افزایش می‌یابد و اگر این رقم را با تعداد تقریبی ۳۷۵۰۰۰ نفر دانش آموزان و دانشجویانیکه در تهران در آغاز سال تحصیلی ۱۳۴۶ نام‌نویسی کرده بوده‌اند به سنجیم میزان افزایش تحسین آمیز سطح ترقی و تکامل فرهنگ و آموزش و پرورش را طی بیست و پنج سال اخیر بنحو بارز و مبسّتی در خواهیم یافت البته باید توجه داشت که این ارقام برای مقایسه فقط مربوط به دانشجویان و دانش آموزان شهر تهران است و علت انتخاب شهر تهران برای این نمودار و سنجش از آن رهگذر بوده است که از آمار مدارس و دانش آموزان شهرستانها در سالهای ۱۲۹۹ تا ۱۳۰۸ و یا قبل از آن ارقامی در دست نداشته‌ایم .

بهر حال رقم ۳۷۵۰۰۰ میتواند رقم گویای واقعی و حقیقی بسیاری از حقایق تاریخی گردد و نشان دهد که سطح اقتصاد و درآمد سرانه افراد کشور تا چه حد نسبت بسال ۱۳۲۰ و سالهای قبل از آن افزایش یافته تا همه طبقات توانسته‌اند برای تحصیل دانش خود را آماده کنند و از طرفی کشور ایران تا چه اندازه برای تحصیل افراد و نوپا و گان و وسائل و لوازم مورد نیاز را فراهم آورده است .

قبل از کودتای ۱۲۹۹ تعداد چاپخانه‌های موجود در تهران بشرح زیر بوده است :

۱۲ چاپخانه سربی   ۲ چاپخانه سنگی   جمعاً ۱۴ چاپخانه .

در سال ۱۳۰۸ در تهران ۳۶ چاپخانه سنگی و سربی و در تبریز ۱۰ چاپخانه و در اصفهان ۶ چاپخانه و در کرمان ۵ چاپخانه و در مشهد ۴ چاپخانه و در شهرهای دیگر جمعاً ۳۳ چاپخانه وجود داشته است که جمع کل چاپخانه‌ها در آن تاریخ به ۸۴ چاپخانه بالغ میگردیده است . همین آمار میتواند میزان چاپ و نشر کتاب را در سال ۱۳۰۸ نشان دهد . قبل از سال ۱۳۲۰ چاپخانه مجهز بانک ملی ایران و چاپخانه مجلس شورای ملی و چاپخانه آرتش شاهنشاهی با تجهیزات نو تأسیس و دایر گردید و باید گفت تأسیس این سه چاپخانه موجب تحول و تغییر کلی در وضع چاپخانه‌های ایران گردید و افراد علاقمند به تبعیت از این چاپخانه‌ها برور چاپخانه‌های مجهزی تأسیس و دائر کردند و همین امر سبب نشر بیشتر گردید . برای آنکه میزان و معیاری از گسترش هر چه بیشتر فرهنگ و نشر بدست داده باشیم کافی است به تعداد کتابخانه‌های دولتی و ملی در تهران که بسال ۱۳۰۲ دائر بوده‌اند توجه کنیم و سپس تعداد آنها را با کتابخانه‌هایی که در سال ۱۳۴۵ تا آنجا که نویسنده توانسته آمار بدست آورد در مقام مقایسه و سنجش برآئیم . اینک کتابخانه‌هایی که در سال ۱۳۰۲ دائر بوده‌اند (کتابخانه‌های دولتی و وابسته بدولت و عمومی) :

- ۱ - کتابخانه سلطنتی ایران
- ۲ - کتابخانه ناصری
- ۳ - کتابخانه مدرسه سن لوئی
- ۴ - کتابخانه مدرسه صنعتی
- ۵ - کتابخانه مدرسه مروی
- ۶ - کتابخانه مدرسه صدر
- ۷ - کتابخانه معارف .

تعداد کتابفروشیهای تهران نیز در سال ۱۳۰۳ میتواند برای این مقایسه و سنجش معیاری باشد در آن تاریخ تهران جمعاً ۵۴ کتابخانه و لوازم التحریر فروشی داشته است بدین شرح : در خیابان ارک ۱۸ دکان - خیابان دولت ۲ دکان - حسن آباد ۷ دکان - بازار ۲۸ دکان - عودلاجان یک دکان . چنانچه گفته شد برای نتیجه گیری از مقایسه فهرست نام کتابخانه‌های دولتی و غیر دولتی را که در سال ۱۳۴۵ بدست آوردیم بشرح زیر برای مزید اطلاع خوانندگان ارجمند می‌آوریم :

- روشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- ۱ - کتابخانه پهلوی
  - ۲ - کتابخانه باشگام افسران با ۵۳۹۶ جلد کتاب .
  - ۳ - کتابخانه امامزاده یحیی با ۳۳۵۱ جلد کتاب .
  - ۴ - کتابخانه بهروز نازی آباد با ۸۹۱ جلد کتاب .
  - ۵ - کتابخانه بانک مرکزی ایران با ۱۹۹۹۱ جلد کتاب .
  - ۶ - کتابخانه دانشکده ادبیات تهران با ۶۵۱۳۵ جلد کتاب .
  - ۷ - کتابخانه دانشسرای عالی با ۳۷۰۵۰ جلد کتاب .
  - ۸ - کتابخانه بانک ملی ایران با ۲۳۰۵۰ جلد کتاب .
  - ۹ - کتابخانه دانشکده حقوق تهران با ۶۴۸۱۳ جلد کتاب .
  - ۱۰ - کتابخانه دانشکده افسری با ۱۶۰۳۷ جلد کتاب .
  - ۱۱ - کتابخانه دانشکده پزشکی با ۲۳۰۶۰ جلد کتاب .
  - ۱۲ - کتابخانه دانشکده علوم با ۱۷۳۴۵ جلد کتاب .
  - ۱۳ - کتابخانه دانشکده فنی با ۲۰۱۰۰ جلد کتاب .

- ۱۴- کتابخانه دانشکده دامپزشکی با ۳۴۷۹ جلد کتاب .
- ۱۵- کتابخانه دانشکده الهیات با ۱۳۰۲۵ جلد کتاب .
- ۱۶- کتابخانه دانشکده علوم اداری با ۶۰۱۶ جلد کتاب .
- ۱۷- کتابخانه دانشکده دندان پزشکی با ۳۴۷۹ جلد کتاب .
- ۱۸- کتابخانه دانشکده علوم اجتماعی با ۵۰۲۵ جلد کتاب .
- ۱۹- کتابخانه مرکزی دانشگاه با ۱۱۳۴۱ جلد کتاب .
- ۲۰- کتابخانه دانشگاه جنگ با ۱۴۰۳۵ جلد کتاب .
- ۲۱- کتابخانه دانشگاه ملی با ۶۰۵۰ جلد کتاب .
- ۲۲- کتابخانه دبیرستان نظام با ۷۵۴۰ جلد کتاب .
- ۲۳- کتابخانه ملی ملک با ۱۶۰۱۲۰ جلد کتاب .
- ۲۴- کتابخانه ملی ایران با ۷۱۲۵۰ جلد کتاب .
- ۲۵- کتابخانه موزه ایران باستان با ۶۱۰۰ جلد کتاب .
- ۲۶- کتابخانه وزارت امور خارجه با ۱۲۶۵۰ جلد کتاب .
- ۲۷- کتابخانه وزارت آب و برق با ۲۰۰۰ جلد کتاب .
- ۲۸- کتابخانه آبادانی و مسکن با ۱۶۰۰۰ جلد کتاب .
- ۲۹- کتابخانه مجلس شورای ملی با ۷۲۱۰۰ جلد کتاب .
- ۳۰- کتابخانه مجلس سنا با ۱۷۵۵۰ جلد کتاب .
- ۳۱- کتابخانه رازی با ۱۲۳۵ جلد کتاب .
- ۳۲- کتابخانه شایسته با ۶۶۵۰ جلد کتاب .
- ۳۳- کتابخانه شرق شهناز با ۲۵۲۴ جلد کتاب .
- ۳۴- کتابخانه شوش با ۹۲۶ جلد کتاب .
- ۳۵- کتابخانه شهرام با ۶۸۵ جلد کتاب .
- ۳۶- کتابخانه دانشسرای مقدماتی با ۱۰۰۵۰ جلد کتاب .
- ۳۷- کتابخانه فرهنگ حزینی با ۷۲۲ جلد کتاب .
- ۳۸- کتابخانه وزارت آموزش و پرورش با ۸۱۲۵ جلد کتاب .
- ۳۹- کتابخانه مدرسه عالی سهسالار با ۱۱۱۵۰ جلد کتاب .
- ۴۰- کتابخانه وزارت فرهنگ و هنر با ۱۷۰۰ جلد کتاب .
- ۴۱- کتابخانه دانشکده هنرهای دراماتیک با ۴۰۰۰ جلد کتاب .
- ۴۲- کتابخانه آبراهام لینکلن با ۱۱۴۰۹ جلد کتاب .
- ۴۳- کتابخانه انجمن روابط فرهنگی ایران و آمریکا با ۱۷۸۴ جلد کتاب .
- ۴۴- کتابخانه انجمن روابط فرهنگی ایران و شوروی با ۱۶۰۵۰ جلد کتاب .
- ۴۵- کتابخانه انجمن روابط فرهنگی ایران و فرانسه با ۱۴۰۱۵ جلد کتاب .
- ۴۶- کتابخانه انجمن زرتشتیان با ۶۰۲۵ جلد کتاب .
- ۴۷- کتابخانه بنیاد فرهنگ ایران با ۸۲۰۰ جلد کتاب و براین تعداد باید کتابخانه های شهرستانها را نیز بشرح زیر افزود :
- ۴۸- کتابخانه فرهنگ زنجان .
- ۴۹- کتابخانه فرهنگ کاشان .
- ۵۰- کتابخانه فرهنگ قزوین .
- ۵۱- کتابخانه فرهنگ آمل .
- ۵۲- کتابخانه فرهنگ آستارا .
- ۵۳- کتابخانه فرهنگ سراب .
- ۵۴- کتابخانه فرهنگ بندرپهلوی .

- ۵۵- کتابخانه فرهنگ بابل .
- ۵۶- کتابخانه فرهنگ گنبد قابوس .
- ۵۷- کتابخانه فرهنگ اردبیل .
- ۵۸- کتابخانه فرهنگ اسکو .
- ۵۹- کتابخانه فرهنگ مرند .
- ۶۰- کتابخانه فرهنگ مشکین شهر .
- ۶۱- کتابخانه فرهنگ ماکو .
- ۶۲- کتابخانه فرهنگ اهواز .
- ۶۳- کتابخانه فرهنگ دزفول .
- ۶۴- کتابخانه فرهنگ شیراز .
- ۶۵- کتابخانه فرهنگ داراب .
- ۶۶- کتابخانه فرهنگ کرمان .
- ۶۷- کتابخانه فرهنگ رفسنجان .
- ۶۸- کتابخانه فرهنگ فیروزکوه .
- ۶۹- کتابخانه فرهنگ لشتنشا .
- ۷۰- کتابخانه فرهنگ اراک .
- ۷۱- کتابخانه فرهنگ خوی .
- ۷۲- کتابخانه فرهنگ کرمانشاه .
- ۷۳- کتابخانه فرهنگ خرمشهر .
- ۷۴- کتابخانه فرهنگ بهبهان .
- ۷۵- کتابخانه فرهنگ رامهرمز .
- ۷۶- کتابخانه فرهنگ آبادان .
- ۷۷- کتابخانه فرهنگ سیرجان .
- ۷۸- کتابخانه فرهنگ سبزوار .
- ۷۹- کتابخانه فرهنگ نیشابور .
- ۸۰- کتابخانه فرهنگ بجنورد .
- ۸۱- کتابخانه فرهنگ اهر .
- ۸۲- کتابخانه فرهنگ رضائیه .
- ۸۳- کتابخانه فرهنگ شاهپور .
- ۸۴- کتابخانه فرهنگ آبادان .
- ۸۵- کتابخانه فرهنگ دشت میشان .
- ۸۶- کتابخانه فرهنگ نیریز .
- ۸۷- کتابخانه فرهنگ بم .
- ۸۸- کتابخانه فرهنگ مشهد .
- ۸۹- کتابخانه فرهنگ قوچان .
- ۹۰- کتابخانه فرهنگ کاشمر .
- ۹۱- کتابخانه فرهنگ شهرضا .
- ۹۲- کتابخانه فرهنگ محلات .
- ۹۳- کتابخانه فرهنگ رشت .
- ۹۴- کتابخانه فرهنگ ساری .
- ۹۵- کتابخانه فرهنگ گرگان .
- ۹۶- کتابخانه فرهنگ آذرشهر .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

- ۹۷- کتابخانه فرهنگ زاهدان .
- ۹۸- کتابخانه فرهنگ چاه‌بهار .
- ۹۹- کتابخانه فرهنگ بندرعباس .
- ۱۰۰- کتابخانه فرهنگ ملایر .
- ۱۰۱- کتابخانه فرهنگ سمنان .
- ۱۰۲- کتابخانه فرهنگ وزیر یزد .
- ۱۰۳- کتابخانه فرهنگ بیرجند .
- ۱۰۴- کتابخانه فرهنگ دامغان .
- ۱۰۵- کتابخانه فرهنگ طوالش .
- ۱۰۶- کتابخانه فرهنگ بیدخت گناباد .
- ۱۰۷- کتابخانه فرهنگ شهر کرد .
- ۱۰۸- کتابخانه فرهنگ نائین .
- ۱۰۹- کتابخانه فرهنگ سراوان .
- ۱۱۰- کتابخانه فرهنگ سنندج .
- ۱۱۱- کتابخانه فرهنگ همدان .
- ۱۱۲- کتابخانه فرهنگ نهاوند .
- ۱۱۳- کتابخانه فرهنگ یزد .
- ۱۱۴- کتابخانه فرهنگ فومنات .
- ۱۱۵- کتابخانه فرهنگ لارستان .
- ۱۱۶- کتابخانه فرهنگ ماهان .
- ۱۱۷- کتابخانه فرهنگ شهباز .
- ۱۱۸- کتابخانه فرهنگ گرمسار .
- ۱۱۹- کتابخانه شیر و خورشید سرخ همدان .
- ۱۲۰- کتابخانه فرهنگ سریش .
- ۱۲۱- کتابخانه فرهنگ ایرانشهر .
- ۱۲۲- کتابخانه فرهنگ بندرلنگه .
- ۱۲۳- کتابخانه فرهنگ فرود .
- ۱۲۴- کتابخانه فرهنگ تویرگان .
- ۱۲۵- کتابخانه فرهنگ شاهرود .
- ۱۲۶- کتابخانه فرهنگ بروجرد .
- ۱۲۷- کتابخانه فرهنگ سنقر .
- ۱۲۸- کتابخانه فرهنگ لاهیجان .
- ۱۲۹- کتابخانه رزن همدان .
- ۱۳۰- کتابخانه عمومی تربیت حیدریه .

و بر این فهرست نام کتابخانه‌های قابل توجهی که در شهرستانها تأسیس یافته با شرح مختصری درباره هر یک آنها بشرح زیر می‌افزایم :

۱۳۱- کتابخانه اختصاصی آموزش و پرورش ساری : این کتابخانه در شهریور سال ۱۳۴۳ تأسیس یافته و اینک دارای ۳۸۴۵ جلد کتاب چاپی و خطی است و بطور متوسط هر ماه ۹۶۰ نفر بآن مراجعه می‌کنند .

۱۳۲- کتابخانه انجمن آثار ملی کاشان : این کتابخانه در سال ۱۳۲۷ بنیاد یافته و محل آن مدرسه سلطانی کاشان است و اکنون ۲۵۷۰ جلد کتاب دارد که ۴۱۴ جلد آن خطی است .

- ۱۳۳۳ - کتابخانه امور تربیتی دانش آموزان سنندج : تأسیس این کتابخانه در سال ۱۳۴۱ بوده و اینک دارای ۴۳۲۹ جلد کتاب و ماهیانه در حدود سیصد نفر بآن مراجعه می کنند .
- ۱۳۴ - کتابخانه تربیت تبریز . بنیاد آن سال ۱۳۰۰ خورشیدی بوده و اینک بصورت کتابخانه های عمومی اداره میشود و دارای ۷۱۷۵ جلد کتاب بزبانهای فارسی و عربی و ۵۳۹۰ جلد بزبانهای بیگانه است و ۲۶۳ جلد کتاب خطی دارد .
- ۱۳۵ - کتابخانه دانشکده پزشکی تبریز : این کتابخانه سال ۱۳۲۶ تأسیس یافته و اینک در حدود ده هزار جلد کتاب بزبانهای فارسی و انگلیسی و فرانسه دارد .
- ۱۳۶ - کتابخانه دانشکده پزشکی اصفهان : بنیاد آن در مهرماه ۱۳۴۴ بوده و در حدود ده هزار جلد کتاب علمی بزبانهای بیگانه دارد .
- ۱۳۷ - کتابخانه دانشکده فنی تبریز : در سال ۱۳۳۸ تأسیس یافته و اکنون پنجهزار جلد کتاب بزبانهای فارسی و انگلیسی و فرانسه دارد .
- ۱۳۸ - کتابخانه عمومی اردبیل : این کتابخانه در سال ۱۳۳۲ تأسیس یافته و دارای دو هزار جلد کتاب است .
- ۱۳۹ - کتابخانه عمومی اهواز : این کتابخانه در محل دانشسرای مقدماتی اهواز قرار دارد و دارای ۴۰۰۰ جلد کتاب است .
- ۱۴۰ - کتابخانه عمومی رفسنجان : در سال ۱۳۴۱ تأسیس یافته و دارای ۱۵۹۶ جلد کتاب است .
- ۱۴۱ - کتابخانه عمومی نائین : تأسیس آن در سال ۱۳۳۴ بوده و چهار هزار جلد کتاب دارد .
- ۱۴۲ - کتابخانه عمومی دامغان همدان : این کتابخانه در سال ۱۳۴۱ تأسیس یافته و دارای هزار جلد کتاب است که دوست جلد آن خطی است .
- ۱۴۳ - کتابخانه فرهنگ اصفهان : کتابخانه فرهنگ اصفهان در جنب مدرسه چهارباغ قرار دارد و در سال ۱۳۲۳ تأسیس یافته و اینک دارای ۱۰۹۰۰ جلد کتاب است که ۱۱۰۰ جلد آن خطی است .
- ۱۴۴ - کتابخانه آیت الله بروجردی کرمانشاه : در سال ۱۳۳۵ تأسیس یافته و دارای پنجهزار جلد کتاب است .
- ۱۴۵ - کتابخانه ملی تبریز : سال ۱۳۳۳ بنیاد یافته و بنای آن نیز با همت کتاب دوستان ساخته شده و اینک ۲۳۵۰۰ جلد کتاب خطی و چاپی فارسی و عربی و ترکی و فرانسوی و انگلیسی دارد .
- ۱۴۶ - کتابخانه ملی رضائیه : تأسیس این کتابخانه سال ۱۳۲۴ بوده و اینک دارای ۴۱۴۰ جلد کتاب است .
- ۱۴۷ - کتابخانه شرف الدین علی یزدی - یزد : تأسیس آن سال ۱۳۲۷ بوده و فعلاً چهار هزار جلد کتاب دارد .
- ۱۴۸ - کتابخانه شهرداری کرمانشاه : این کتابخانه را شهرداری کرمانشاه در سال ۱۳۳۴ بنیاد نهاد و اکنون بیش از سه هزار جلد کتاب دارد و همه روزه گروهی از علاقه مندان بکتاب در این کتابخانه بمطالعه می پردازند .
- ۱۴۹ - کتابخانه ملی فارس شیراز : تأسیس آن در سال ۱۳۲۶ بوده و اکنون دارای ۱۰۷۹۳ جلد کتاب است .

- ۱۵۰- کتابخانه نصراللهی (باشگاه افسران سندج): این کتابخانه دارای ۱۶۷۷ جلد کتاب بزبانهای فارسی و عربی و فرانسه و انگلیسی است.
- ۱۵۱- کتابخانه رازی. آبادان: کتابخانه رازی آبادان در سال ۱۳۴۲ تأسیس شده و فعلاً دارای ۴۳۰۰ جلد کتاب است.
- ۱۵۲- کتابخانه وزیری (یزد): بانی آن حجة الاسلام حاج سیدعلی محمد وزیری بود که آن را در مسجد جامع کیس یزد بسال ۱۳۳۴ بنیاد نهاد. این کتابخانه اکنون دارای شانزده هزار جلد کتاب است.
- تذکره: باید بفرهست کتابخانه‌های تهران و شهرستانها کتابخانه‌های زیر را هم افزود:
- ۱۵۳- کتابخانه خاندان فرمانفرمائیان - تهران: این کتابخانه در محل دانشگاه از سال ۱۳۳۸ به همت خاندان فرمانفرمائیان تأسیس یافته و اینک دارای شش هزار جلد کتاب است.
- ۱۵۴- کتابخانه ابراهیم دهگان - اراک: کتابخانه دهگان نزدیک بمیصد نسخه کتاب خطی دارد و در حدود پانصد برگ فرمان از پادشاهان ایران از زمان شاه اسمعیل صفوی تا ناصرالدین شاه قاجار در این کتابخانه موجود است که برای اهل تحقیق گنجینه نفیسی است.
- ۱۵۵- کتابخانه فقیهی قم: این کتابخانه را آقای علی اصغر فقیهی در قم بنیاد نهاد و اکنون دو هزار جلد کتاب دارد.
- ۱۵۶- کتابخانه حکیم‌الهی - اراک: کتابخانه آقای حکیم‌الهی دارای ۱۲۰۰۰ جلد کتاب است و از کتابخانه‌های معتبر ایران بشمار است.
- ۱۵۷- کتابخانه بیمارستان نمازی شیراز: که بسال ۱۳۳۲ تأسیس یافته و در حدود چهار هزار جلد کتاب دارد.
- ۱۵۸- کتابخانه ایالات متحده - خرمشهر: تأسیس آن بسال ۱۹۵۶ بوده و اینک دارای ۱۷۸۰ جلد کتاب است.
- ۱۵۹- کتابخانه وزارت کشور: تأسیس این کتابخانه بسال ۱۳۲۰ بوده و اینک دارای ۱۳۴۶ جلد کتاب است.
- ۱۶۰- کتابخانه وزارت کار و امور اجتماعی: تأسیس آن بسال ۱۳۳۸ بوده و اینک ۴۰۰۰ جلد کتاب دارد.
- ۱۶۱- کتابخانه مؤسسه ایران‌شناسی بریتانیا: در سال ۱۹۶۱ م. تأسیس شده و دارای ۲۲۰۰ جلد کتاب در رشته باستان‌شناسی و ادبیات است.
- ۱۶۲- کتابخانه مؤسسه تحقیقات اقتصادی تهران: این کتابخانه در سال ۱۳۳۹ بنیاد یافته و دارای ۵۰۰۰ جلد کتاب و نشریه‌های اقتصادی است.
- ۱۶۳- کتابخانه مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی: تأسیس آن در بهمن‌ماه ۱۳۳۷ بوده و اینک دارای ۹۸۳۶ جلد کتاب است.
- ۱۶۴- کتابخانه وزارت اقتصاد: در سال ۱۳۳۴ تأسیس یافته و دارای ۴۵۹۷ جلد کتاب بزبانهای فارسی و انگلیسی و فرانسه است.
- ۱۶۵- کتابخانه وزارت اطلاعات: این کتابخانه در سال ۱۳۳۶ تأسیس یافته و دارای ۱۰۰۰۰ جلد کتاب است.
- ۱۶۶- کتابخانه وزارت دارائی: تأسیس در سال ۱۳۲۸ بوده و فعلاً ۴۲۱۵ جلد کتاب دارد.

۱۶۷ - کتابخانه انجمن فرهنگ ایران باستان : این کتابخانه به همت اعضای انجمن فرهنگ ایران باستان در سال ۱۳۴۱ تأسیس گردیده و فعلاً دارای چهار هزار جلد کتاب ایران شناسی بزبانهای فارسی و انگلیسی و روسی و فرانسوی و گجراتی - اردو - عربی - اوستائی - پهلوی - سانسکریت است .

۱۶۸ - کتابخانه انستیتو رازی تهران : این کتابخانه همزمان با تأسیس انستیتو پاستور بنیاد یافت و در حال حاضر این کتابخانه دارای پنج هزار جلد کتابهای علمی و تحقیقاتی است و سالن مطالعه کتابخانه گنجایش پنجاه نفر نشسته را دارد .

۱۶۹ - کتابخانه سازمان برق تهران : تأسیس آن در سال ۱۳۳۷ شمسی بوده و اکنون دارای ۴۷۰۰ جلد کتاب بزبانهای مختلف است .

۱۷۰ - کتابخانه سازمان ترویج کشاورزی تهران : تأسیس آن در سال ۱۳۴۱ بوده است و اینک ۱۸۴۲ جلد کتاب دارد .

۱۷۱ - کتابخانه لغت نامه دهخدا : کتابخانه سازمان لغت نامه دهخدا دارای کتابخانه ایست که در آن سه هزار و هشتصد جلد کتاب چاپی و خطی وجود دارد .

۱۷۲ - کتابخانه مدیریت صنعتی تهران : این کتابخانه در حدود هزار و پانصد جلد کتاب دارد .

۱۷۳ - کتابخانه سازمان نقشه برداری : در این کتابخانه ۲۶۱۴ جلد کتاب وجود دارد .

۱۷۴ - کتابخانه کانون و کلاه تهران : این کتابخانه در آذر ۱۳۰۷ تأسیس یافته و اینک در حدود پنج هزار جلد کتاب دارد .

۱۷۵ - کتابخانه کمیسیون ملی یونسکو : در سال ۱۳۲۷ تأسیس یافته و اکنون نزدیک به چهار هزار جلد کتاب دارد .

۱۷۶ - کتابخانه مدرسه عالی بازرگانی : تأسیس آن در سال ۱۳۴۹ از نظر دارا بودن کتابهای حقوقی و مجموعه قوانین قابل توجه است .

۱۷۷ - کتابخانه اختصاصی وزارت دادگستری : این کتابخانه از نظر دارا بودن کتابهای حقوقی و مجموعه قوانین قابل توجه است .

۱۷۸ - کتابخانه اطاق بازرگانی . *شوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*

۱۷۹ - کتابخانه دانشگاه پهلوی که شامل دانشکده های پزشکی و ادبیات میشود و متأسفانه آمار کتابهای این کتابخانه در دسترس نویسنده نبود ، *رسال جامع علوم انسانی*

در اثر توجهات خاصی که شاهنشاه آریامهر به ایجاد و تأسیس کتابخانه های عمومی میدول میفرمودند قانون تأسیس و ایجاد کتابخانه های عمومی در سراسر کشور از تصویب مجلسین گذشت و بفرمان شاهنشاه آریامهر هیأت امنای کتابخانه های عمومی کشور بریاست جناب آقای مهرداد پهلبد وزیر فرهنگ و هنر با شرکت آقایان عبدالرضا انصاری وزیر کشور - رضا جعفری سناتور و وزیر فرهنگ اسبق - بانو مهرانگیز امید - دکتر محسن صبا استاد دانشگاه - دکتر یارشاطر استاد دانشگاه - رکن الدین همایون فرخ در تاریخ ۲۲/۸/۴۵ تشکیل گردید و مأمور ایجاد و تأسیس کتابخانه های عمومی در کلیه شهرهای کشور گردید . هم اکنون یازده کتابخانه عمومی در تهران تأسیس و بنیاد یافته بشرح زیر :

۱ - کتابخانه عمومی شماره یک (مرکزی) واقع در پارک شهر تهران با ۱۴۲۳۵ جلد کتاب .

۲ - کتابخانه عمومی شماره ۲ (مرکزی) واقع در باغ فردوس شمیران با ۵۱۲۳ جلد کتاب .

۳ - کتابخانه عمومی شماره ۳ کودکان واقع در پارک ۲۵ شهریور نازی آباد با ۲۰۰۰ جلد کتاب .

۴ - کتابخانه عمومی شماره ۴ کودکان واقع در زعفرانیه شمیران با ۲۱۴۲ جلد کتاب .

۵ - کتابخانه عمومی شماره ۵ بزرگسالان واقع در پارک خیام با ۳۷۱۲ جلد کتاب .

۶ - کتابخانه عمومی شماره ۶ کودکان واقع در پارک خیام با ۲۱۴۵ جلد کتاب .

۷ - کتابخانه عمومی شماره ۷ بزرگسالان واقع در قلهک با ۳۱۴۷ جلد کتاب .

۸ - کتابخانه عمومی شماره ۸ بزرگسالان پارک ۲۵ شهریور واقع در نازی آباد با ۳۰۱۸ جلد کتاب .

۹ - کتابخانه عمومی شماره ۹ بزرگسالان واقع در نارمک با ۲۵۱۸ جلد کتاب .

۱۰ - کتابخانه شماره ۱۰ بزرگسالان واقع در فیشر آباد با ۲۲۰۰ جلد کتاب .

۱۱ - کتابخانه عمومی شماره ۱۱ واقع در شهر آرا با ۳۴۰۰ جلد کتاب .

تا آبانماه ۱۳۴۶ هیأت امنای توفیق یافته است که در ۱۵ شهر کتابخانه عمومی دایر کند و در ۳۳ شهر نیز اقدامات لازم برای تأسیس کتابخانه عمومی فراهم آورده است و تا اکنون در ۱۳ شهر ساختمان کتابخانه در دست بناست .

تذکره : در این تاریخچه متذکر کتابخانه‌های دبیرستانها نشده است و باید گفت در حدود پانصد کتابخانه در دبیرستانهای کشور از طرف وزارت آموزش و پرورش تأسیس گردیده است . بطوریکه خوانندگان ارجمند ملاحظه فرمودند ، ۱۹۰ باب کتابخانه در تهران و شهرستانها طی مدت ۲۵ سال اخیر (۱۳۲۰-۱۳۴۵) دایر گردیده و این تعداد کتابخانه تقریباً نزدیک بیک سوم کل کتابخانه‌هایی است که در این تاریخچه از آغاز دوران اسلامی تا عصر پهلوی از آنها نام و نشانی بدست داریم . امیدواری کامل حاصل است که هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور بتواند در ایفای وظیفه مقدسی که بر عهده گرفته‌اند توفیق بیشتری یابد .

***

بطوریکه خوانندگان ارجمند در طی صفحات این تاریخچه ملاحظه فرموده‌اند رویهمرفته از (۶۲۴ + ۱۹۰) = ۸۱۴ باب کتابخانه‌های (عمومی - مدارس - خصوصی - اختصاصی) نام و نشان بدست داده شده است که اگر بر این تعداد پانزده کتابخانه عمومی را که در شهرها دایر گردیده اضافه کند جمعاً ۸۲۹ کتابخانه فهرست داده شده است و نویسنده این وجیزه ناچیز بهتر از هر کس خود معترف به نقص اثر است و میدانند که هنوز نتوانسته است یک از هزار و من از خروار در این راه بدست آورد . و بهیچوجه این تاریخچه را فهرست جامع و گویائی از تاریخ کتابخانه‌های ایران طی دوهزار سال نمیداند . تا آنجا که برای نویسنده مقدور بوده و امکانات اجازه میداد و منابع دسترس داشته است کوشش بعمل آورده با استنتاج و استدراک از مأخذ مختلف در تکمیل اثر خود بکوشد و آرزومند است اگر ادامه حیات اجازه دهد با تحقیقات و تجسسات پی‌گیر در آینده آنرا بکمال رساند .

لازم بیادآوری است که ۳۴ سال پیش از این دانشمند ارجمند آقای جواهر کلام دفترچه‌ای بنام (کتابخانه‌های ایران) نشر داده‌اند و نام و نشان در حدود هفتاد و هفت کتابخانه‌های ایران و تهران را متذکر شده‌اند با قبول حق تقدم این فضیلت ناگفته نماند که دو جلد تاریخچه کنونی بنحوی که تصنیف و تحریر گردیده تا این تاریخ در نوع خود بی‌سابقه و بی‌نظیر است .